

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ім. В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Коротецька Юлія Дмитрівна

УДК 930.253+352(477)(043.3)

**СУЧАСНИЙ ДОКУМЕНТАЦІЙНИЙ СУПРОВІД
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
УКРАЇНИ**

27.00.02 – документознавство, архівознавство

27 – Соціальні комунікації

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Робота виконана в Харківській державній академії культури,
Міністерство культури України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Філіпова Людмила Яківна,
Харківська державна академія культури,
професор кафедри інформаційних технологій

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Синєокий Олег Володимирович,
Запорізький національний університет,
професор кафедри теорії комунікацій,
реклами і зв'язків із громадськістю

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Добровольська Вікторія Василівна,
Національна академія керівних кадрів культури
і мистецтв, доцент кафедри культурології та
інформаційних комунікацій

Захист відбудеться «28» травня 2019 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

З дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

Автореферат розіслано «   » 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат наук із соц. комунікацій

Л. А. Литвинова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми дослідження. За умов стрімкого розвитку сучасних комп'ютерних та мережевих технологій суттєво зростають можливості глобалізації комунікаційних зв'язків, зокрема й у релігійній сфері. Релігія — один з найдавніших соціокомунікаційних інститутів суспільства, функціональність якого базується на встановленні інтерактивної комунікаційної взаємодії між суб'єктами релігійної діяльності. Ефективність функціонування релігійних організацій безпосередньо залежить від якості його документаційного супроводу, сутність якого — у безперервній інформаційній підтримці всіх напрямів діяльності релігійних організацій через функціонування потоків релігійних документів, що утворюються як результат зовнішньо- та внутрішньо-церковної комунікаційної взаємодії. За умов збільшення електронних документів суттєво зростають оперативність і масштаби розповсюдження релігійної інформації в інтернет-мережевому просторі, посилюється впливовість релігійних поглядів, вчень та вірувань.

Розвиток інформаційно-документної інфраструктури в сучасному суспільстві орієнтований на удосконалення засобів інформаційно-комунікаційних технологій задля покращення функціонування документообігу в інформаційних системах різних галузей. Релігійні організації посідають особливе місце в соціумі, вони тісно пов'язані з еволюцією релігійних документів, з розвитком церковного діловодства, з реформами державного управлінського апарату, соціополітичними, економічними та культурними змінами. В суспільстві активізуються зовнішні та внутрішні церковні комунікації; за умов збільшення електронних документів значно поширюється релігійна інформація в інформаційно-мережевому просторі, посилюється впливовість релігійних вірувань.

Документаційний супровід релігійних організацій можна розглядати як процес і одночасно систему комплексної інформаційно-документної підтримки всіх етапів діяльності релігійних установ засобами релігійних документів. У широкому розумінні цей процес спрямований на покращення та оптимізацію діяльності релігійних організацій задля збільшення складу їх учасників, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як сучасні засоби електронних релігійних комунікацій.

Спеціальна інформація та документація, що супроводжує сучасні релігійні організації, є недостатньо вивченими в документознавчому аспекті, відсутні комплексні наукові дослідження з цієї теми. Слід зазначити, що в Україні наразі не розроблено системи науково-методичного забезпечення сучасного розвитку документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наявністю протиріч між потребою суспільства щодо розширення каналів доступу до релігійної інформації та не сформованістю необхідних для цього інфраструктурних складових документаційного супроводу; необхідністю налагодження багаторівневої комунікаційної взаємодії між усіма суб'єктами релігійної діяльності та відсутністю теоретико-методичних засад реалізації цього

завдання. Ґрунтовний аналіз фахових публікацій дозволяє стверджувати, що найважливіші аспекти означеної проблематики ще не набули комплексного вивчення.

У зв'язку з цим актуальною науковою проблемою сучасного документознавства є обґрунтування теоретичних та організаційних аспектів формування сучасної системи документаційного супроводу православних релігійних організацій України з метою її удосконалення в умовах електронних комунікацій інформаційного суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження здійснено в рамках комплексної наукової теми Харківської державної академії культури «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (реєстраційний № 0109U000512) та наукової теми кафедри інформаційно-документних систем ХДАК (2014-2018 рр.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних та практичних засад удосконалення документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України в сучасних умовах інформаційного суспільства.

Завдання дослідження:

- з'ясувати рівень наукового розроблення проблем документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій;
- обґрунтувати методологічний апарат дослідження;
- охарактеризувати сучасний стан та особливості організації документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій;
- проаналізувати основні комунікаційні канали та засоби здійснення документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій;
- визначити типо-видовий склад документних ресурсів веб-сайтів православних релігійних організацій;
- запропонувати перспективні напрями розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України в інтернет-просторі.

Об'єкт дослідження — документаційний супровід діяльності православних релігійних організацій України.

Предмет дослідження — теоретичні та практичні аспекти сучасного документаційного супроводу православних релігійних організацій України в умовах застосування засобів електронних комунікацій в інтернет-просторі.

Методи дослідження. Методологічний інструментарій дисертаційного дослідження уможливив системно підійти до вивчення об'єкта дослідження, використовуючи основні методологічні підходи та методи для розкриття й обґрунтування головних положень дисертації. Комплексне використання соціокомунікативного, системного, функціонального, історичного підходів дозволило: встановити специфічні властивості релігійної комунікації; рівні та напрями комунікаційної взаємодії релігійних організацій, складові системи їх документаційного супроводу; дослідити сучасні організаційні та технологічні проблеми й перспективи розвитку електронного документаційного супроводу діяльності релігійних організацій; визначити ефективні канали та засоби електронних церковних комунікацій, спрямованих на удосконалення

функціонування релігійних документів у сучасному суспільстві.

Із метою розв'язання дослідницьких завдань на різних його етапах використовувалися такі методи: класифікаційний — для систематизації основних видів документів, що складають базові системи документації релігійних установ; компаративний — для визначення загального і специфічного в складі та структурі документаційного супроводу діяльності різних видів релігійних організацій; кількісний та якісний аналіз емпіричних даних, зокрема аналіз складу й структури електронних ресурсів православно-релігійного профілю в інтернет-середовищі; метод моделювання — для обґрунтування перспективних напрямів вдосконалення системи електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних установ в умовах інформаційного суспільства.

Теоретичну базу дослідження склали основні концепції, викладені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених у сфері документознавства, архівознавства, теорії соціальних комунікацій, інформатики, інформаційних технологій.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше у вітчизняному документознавстві зроблена теоретична спроба адаптувати засоби документних та релігійних комунікацій до сучасних вимог інформаційного суспільства задля удосконалення системи електронно-документаційного супроводу православних релігійних організацій.

У дослідженні вперше:

— обґрунтовано наявність двох базових організаційних рівнів церковної комунікації: зовнішнього та внутрішнього: зовнішньоцерковна комунікація організується між віруючими та представниками культу, між групами віруючих через обмін інформацією та консолідацію навколо єдиної православної віри; внутрішньоцерковна комунікація здійснюється між суб'єктами інституційної структури релігійних організацій;

— доведено, що усі рівні комунікаційної взаємодії церковних установ із зовнішнім та внутрішнім середовищами забезпечують два основні напрями церковної діяльності — культову (створення умов для відправлення релігійного культу віруючими) та позакультову (організаційно-управлінську та господарську, спрямовану на підтримку матеріально-технічної складової функціонування церкви), що потребує ефективної системи документаційного супроводу;

— охарактеризовано особливості типологічного складу систем інфраструктурної та галузевої релігійної документації, з'ясовано особливості основних видів релігійних службових документів;

— визначено змістовні та типологічні особливості документного контенту веб-сайтів релігійних організацій християнських конфесій;

— обґрунтовано перспективний проект розвитку системи документаційного супроводу православних релігійних організацій, що має організаційну, технологічну та ресурсну складові й передбачає запровадження системи електронного документообігу з підсистемами «електронна канцелярія», «електронний архів», спрямованими на удосконалення електронно-документаційного супроводу релігійних організацій в умовах інтернет-комунікаційного простору.

Набули подальшого розвитку:

- теоретико-методичні основи класифікації релігійних документів, які є основою реалізації зовнішніх та внутрішніх функцій релігійних організацій;
- типо-видова структура документного контенту православних релігійних веб-сайтів.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні та методичні положення, висновки та результати дисертації щодо удосконалення сучасного документального супроводу діяльності православних релігійних організацій в умовах застосування електронних комунікацій є основою для збереження релігійних документів як складової національної культурної спадщини. Особливо корисними результати дослідження стають для організації та упорядкування документної інфраструктури в діяльності духовних навчальних закладів системи релігійної освіти України: в школах, в університетах на богословських відділеннях, в напрямі розвитку сучасних засобів і технологій електронних церковних комунікацій. Окремі результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в наукових дослідженнях з документознавства та архівознавства, в процесі підготовки кадрів зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», в системі підвищення кваліфікації працівників інформаційної та діловодно-адміністративної діяльності.

Особистий внесок здобувача. Усі результати, висновки, наукові положення, що містяться в дисертації, одержано автором особисто. Всі публікації за темою дисертаційного дослідження є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки й результати дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях: міжнародній науковій конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2015, 2016); всеукраїнських науково-теоретичних конференціях молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (Харків, 2015, 2016, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» (Маріуполь, 2015); міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (Одеса, 2016); міжнародних науково-практичних конференціях: «Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації» (Полтава, 2016); «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (Дніпропетровськ, 2015); «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (Дніпропетровськ, 2016).

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційного дослідження відображено у 15 публікаціях: 5 — статті в наукових фахових виданнях: 4 статті — у фахових виданнях України; 1 стаття — у зарубіжному (Польща) науковому періодичному виданні, 10 — тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Структура роботи підпорядкована логіці дослідження, його меті й основним завданням. Робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел 240 найменувань (26 стор.), 5 таблиць, 8 рисунків, 15 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінка, із них 159 сторінок

основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено його об'єкт і предмет, показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дисертації, публікації автора.

У **першому розділі** «Теоретико-методичні основи дослідження документаційного супроводу діяльності релігійних організацій», який складається з трьох підрозділів, досліджено стан наукової розробки проблеми; охарактеризовано історичні передумови формування системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій; визначено теоретичну базу та методи дослідження.

На основі ґрунтовного аналізу фахової літератури доведено, що, незважаючи на актуальність, проблема формування відкритого та інформаційно насиченого комунікаційного релігійного середовища, в основі якого — документаційний супровід діяльності релігійних організацій України, є однією з малодосліджених і ще не була об'єктом самостійного дисертаційного дослідження. Окремі її аспекти фрагментарно розглядаються в контексті інтеграції релігійних комунікацій в глобальний інтернет-простір, поширення електронних релігійних засобів масової інформації, а також в історичному контексті — в публікаціях, присвячених історії православ'я, діяльності окремих релігійних організацій, інституціоналізації системи діловодства в Україні на різних етапах його розвитку.

Теоретично важливими для реалізації завдань дисертаційного дослідження є праці з теорії документознавства, архівознавства та соціальних комунікацій, зокрема В. Бездрабко, Л. Дубровіної, С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, М. Ларькова, Л. Левченко, Н. Леміш, І. Матяш, Ю. Палехи, Г. Папакіна, Г. Почепцова, Є. Плешкевича, А. Сокової, А. Соколова, А. Соляник, Ю. Столярова, Л. Філіпової, Г. Швецової-Водки та ін. Визначенню значущості релігійних документів та існування церковнопарафіяльного діловодства, історичних особливостей їх організації та функціонування сприяло ознайомлення з теоретичним доробком Г. Красницької, Ю. Кондратюк, Я. Даткевича, О. Ігнатуші, А. Спичак та ін. Важливими для розроблення концептуальних засад формування змістовного контенту веб-сайтів вітчизняних релігійних організацій стали праці С. Козиряцької, М. Пальчинської, І. Склєнара, О. Тищук, Л. Філіпович, А. Юраша та ін.

Застосування дослідницького інструментарію соціокомунікативного, системно-функціонального, історичного підходів уможливило виявити залежності між закономірностями розвитку документної комунікації та складовими системи документаційного супроводу православних релігійних організацій, визначити об'єктивні чинники, що сприяли диверсифікації каналів та засобів фіксації та трансляції релігійної інформації. Так, на основі узагальнення наукових праць, підкреслено, що традиції та технології документування

релігійної інформації сформувалися ще за часи прийняття християнства Київською Руссю і в наступні періоди на складові документаційного супроводу діяльності релігійних організацій впливали адміністративно-політичний устрій держави, стан нормативно-правової регламентації галузі, напрями реформування державного адміністративного апарату, зокрема правові засади централізації діловодства на загальнодержавному рівні, які запровадили обов'язкові форми та реквізити основних видів документів.

Теоретичні доробки фахівців дозволили дійти висновку, що система релігійної документації та документаційного супроводу церковно-релігійних організацій розвивається в напрямі інтегрування різно-видових документних ресурсів, що сприяє виникненню принципово нових видів релігійних документів в електронному форматі. Застосування системного та функціонального підходу в дисертаційному дослідженні зумовлює необхідність поділу системи документаційного супроводу релігійних організацій на складові елементи: види релігійних документів; типологічні групи та організаційні комплекси релігійних документів на рівні внутрішньо - та зовнішньо-церковних комунікацій. Соціокомунікативний та інформаційний підходи уможливили виявити головні ознаки предмета дослідження у двох аспектах: комунікаційному й інформаційному, що відображено в специфіці релігійного документу та системах документаційного супроводу релігійних організацій, комунікаційних властивостях окремих видів документів; застосування інформаційних технологій в церковних комунікаціях; інтеграційного характеру документаційного супроводу релігійних організацій.

У **другому розділі** «Система документаційного супроводу діяльності релігійних організацій: структурні та типологічні характеристики», який складається з трьох підрозділів, висвітлено особливості діяльності релігійних організацій; охарактеризовано типо-видові, змістовні та формальні ознаки структурування релігійних документів; визначено специфіку релігійної періодики як важливої складової документаційного супроводу.

Обґрунтовано, що особливості діяльності релігійних організацій (органів управління, церков, храмів, монастирів тощо) визначаються їх специфічними завданнями та функціями. З'ясовано, що церковні інституції діють у напрямках: формування світогляду та організація релігійного життя віруючих; регламентація поведінки віруючих; розробка й удосконалення засобів впливу на свідомість віруючих; постійна підтримка у свідомості віруючих релігійних поглядів і настроїв, релігійних ціннісних орієнтацій; підтримка зв'язків з іншими релігійними об'єднаннями.

Зазначено, що серед функцій релігійних організацій виокремлюють зовнішні та внутрішні. Зовнішні спрямовані на задоволення потреб віруючих у відправленні релігійних культів та ритуалів, серед них — світоглядна, регулятивна, культуротрансляюча та інші, які реалізуються на основі комунікативної функції. Внутрішні функції спрямовані на підтримку інфраструктурних складових релігії як соціального інституту, серед них — організація та управління діяльністю релігійних установ усіх рівнів підпорядкування: єпархій, монастирів, церков та ін.

Охарактеризовано особливості типо-видового складу двох базових систем

службової релігійної документації — інфраструктурної та галузевої; визначено номенклатуру та специфіку оформлення релігійних документів, зумовлену сакральністю церковної діяльності. За результатами аналізу семантичної та синтактичної складових управлінських документів релігійних організацій визначено особливості оформлення реквізитів основних видів службових документів. Підкреслено, що характерними їх семантичної складової є вузьке цільове призначення; низький ступінь узагальнення інформації; синтактична складова відрізняється від управлінських документів світських установ специфічним стилем викладення матеріалу, а також тим, що бланки релігійних документів містять емблеми церков, храмів або священнослужителів, підпис документа супроводжується символом православного хреста, на початку документа обов'язковим є звертання до адресата із зазначенням священного сану, наприкінці документа обов'язковим є завершальне релігійне формулювання.

Компаративний аналіз особливостей оформлення релігійних та світських управлінських документів дозволив виявити, що переважна частина реквізитів має схожість. Відсутніми в релігійних документах є такі реквізити: 01 — державний герб України, 03 — зображення державних нагород, 04 — код організації, 05 — код форми документа, 15 — гриф обмеження доступу до документа, 20 — відмітка про контроль виконання, 24 — гриф погодження документа, 25 — візи документа, 31 — відмітка про наявність документа в електронній формі, 32 — запис про державну реєстрацію.

Документний потік, що супроводжує цей напрям релігійної діяльності, охоплює усі види видань: різні типи документів, що створюються, функціонують та рухаються в межах однієї або декількох релігійних організацій, в тому числі церковні документи (або внутрішньо церковні), а також релігійну періодику (журнали переважно), що видають церкви, монастирі та єпархії з метою популяризації релігійних віровчень.

Відзначено, що найоперативнішим каналом релігійної інформації є галузева періодика, що складає значну складову системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій. Про різноманітність та багатофункціональність релігійних журналів свідчить наявність таких їх різновидів за цільовим призначенням: офіційні, наукові, релігійно-політичні, просвітницькі, літературно-художні, для дозвілля; за читацьким призначенням: для професійних служителів культури; для дітей та юнацтва, для жінок. Встановлено, що більшість документів релігійної періодики, що є на веб-сайтах релігійних організацій — це електронні аналоги паперових журналів. За результатами проведеного моніторингу журналів православних церков та інших релігійних організацій, вказаних в рейтингу Фестивалів православних ЗМІ (2009 р., 2012-2013 рр.), відзначено тенденцію поступового збільшення кількості релігійних інтернет-журналів, розширення їх читацької аудиторії через вільний доступ до них на веб-сайтах православних релігійних організацій.

У третьому розділі «Перспективні напрями розвитку документаційного супроводу діяльності релігійних організацій України», який складається з трьох підрозділів, розкрито особливості документаційної складової контенту веб-сайтів православних релігійних організацій; охарактеризовано засоби електронних комунікацій як основи підвищення ефективності

документаційного супроводу сучасних релігійних організацій; розглянуто складові перспективної моделі розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності релігійних організацій в інтернет-просторі.

Проведений автором порівняльний аналіз 349 релігійних православних веб-сайтів українського сегменту інтернету, засвідчує недостатність презентування на них документних ресурсів, що обумовлено незначним використанням з боку Української Православної Церкви можливостей інформаційно-комунікаційних технологій та сервісів інтернету як ефективного інструменту сучасної релігійної комунікації. Обґрунтовано класифікацію веб-сайтів православних релігійних організацій України за конфесійною приналежністю, за цільовим призначенням контенту. За результатами аналізу документаційної складової сайтів релігійних організацій встановлено, що загалом на них опубліковано 344 службові документи, серед яких за цільовим призначенням: 49% інформаційно-довідкові (посяння та звернення), 43% — розпорядчі (з них: 30% — укази, 12% — розпорядження, 1% — циркуляри), 8% — документи за особовим складом (6% — грамоти, 1% — звіти про відрядження). Питома вага організаційних документів складає менше 1%. Підкреслено, що у складі галузевих релігійних веб-ресурсів переважають аудіо- та відеозаписи проповідей та богослужінь, фотодокументи, що ілюструють важливі події діяльності єпархій. Суттєвим недоліком системи електронного документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій є майже повна відсутність в структурі веб-сайтів повнотекстових електронних релігійних документів. Попри те, що більшість православних сайтів України мають в структурі контенту рубрики «Архів» та «Бібліотека», якість їх наповнення є незадовільною. Під рубрикою «Бібліотека» зазвичай містяться вихідні дані молитовників та інших релігійних документів, або посилання на тематичні православні сайти. Під рубрикою «Архів» замість повнотекстових колекцій аутентичних документних пам'яток акумулюється новинна інформація, що висвітлює важливі події церковного життя єпархії. Це свідчить про недостатній рівень готовності православних релігійних організацій України до інтегрування галузевої системи документаційного супроводу у глобальний комунікаційний простір.

На основі вивчення зарубіжного досвіду, виявлено тенденція збільшення офіційної присутності церкви в Інтернеті, що здійснюється не тільки через офіційні церковні веб-сайти, а й через інтернет-сервісні можливості: електронна пошта, форуми, чати, телеконференції тощо; інші засоби електронних комунікацій: в соціальних мережах (Twitter), засоби передачі миттєвих повідомлень (ICQ, Skype), youtube, відео/аудіо- конференції, мобільні додатки (для смартфонів) тощо. Порівняльний аналіз рівня присутності в інтернет-мережі церков різних конфесій дозволив встановити, що православна церква суттєво відстає від католицької за масштабами опанування інтернет-технологій та сервісів, тому подолання цього відставання стає перспективним напрямом розвитку сучасного інформаційно-релігійного комунікаційного простору.

Розроблено та обґрунтовано основні складові перспективної моделі розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності релігійних організацій в інтернет-просторі: організаційна, технологічна, ресурсна. На організаційному

рівні необхідно: подолати низький рівень готовності релігійних установ до опанування електронних технологій документування інформації та автоматизації галузевого документообігу; сформувати нормативну базу щодо запровадження єдиних вимог організації та автоматизації системи документаційного супроводу підпорядкованих йому релігійних організацій; централізовано координувати діяльність служб та осіб, відповідальних за раціональну організацію роботи з документами в церковних установах. На технологічному рівні в умовах впровадження засобів електронних комунікацій досліджувана система значною мірою перетворюється у систему електронного документообігу з основними функціональними підсистемами, серед яких головними є електронна канцелярія та електронний архів, які спрямовані забезпечити ефективну реалізацію процесів документообігу, пошуку, використання, архівування та централізованого зберігання релігійної інформації.

Інтернет-ресурси релігійних організацій, виконуючи функції інформаційних центрів, мають важливу наукову цінність, так як у перспективі можуть стати науково-джерельною базою для подальших досліджень історичних наук, а також документознавчих та архівознавчих розвідок.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто мету дисертації, вирішено всі поставлені завдання, що дозволило дійти основних наукових висновків.

1. Світові тенденції інтеграції релігійних комунікацій в глобальний інтернет-простір актуалізують розроблення теоретичних засад удосконалення документаційного супроводу діяльності релігійних організацій через поширення його електронної складової. Спостерігається недостатність використання технологічних та сервісних засобів інформаційно-комунікаційного простору для реалізації багатоаспектної діяльності релігійних організацій, зокрема християнської конфесії в Україні, що обмежує можливості оперативного інтерактивного доступу до релігійної інформації. Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджує й те, що зазначена проблема ще не була предметом узагальнюючого наукового дослідження. Аналіз фахової літератури та інтернет-ресурсів свідчить, що існує обмежене коло публікацій, які фрагментарно висвітлюють окремі теоретичні й організаційні аспекти досліджуваної проблеми. Недостатня розробленість теоретико-методичних засад розвитку системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій в умовах глобального інтернет-простору зумовила необхідність дисертаційного дослідження, його мету, завдання, об'єкт, предмет, методи.

2. Застосування методології соціокомунікативного, системно-функціонального, історичного підходів, комплексу дослідницьких методів: класифікаційного, моделювання, компаративного, вебметричного аналізу дозволили запобігти фрагментарності й описовості наукової розробки проблеми, надати цілісне уявлення про сутність, специфічні властивості особливості релігійної комунікації, визначити типо-видовий склад релігійної документації, що забезпечують внутрішньо- та зовнішньоцерковні комунікаційні зв'язки. Науковий потенціал соціокомунікативного та системно-функціонального підходів уможливив довести, що всі функції релігії як соціального інституту

реалізуються через її комунікативну функцію, яка виявляється на декількох рівнях: зовнішньому (між віруючими та представниками культу; між групами віруючих через обмін інформацією та інші) та внутрішньо-церковному (між суб'єктами релігійних організацій). Основою документаційного супроводу внутрішньо-церковної комунікації є потік службової релігійної документації, яка попри специфіки змісту та форми реквізитів виконує традиційні — організаційно-управлінську та інформаційно-регулятивну функції.

3. Особливості документаційного супроводу діяльності релігійних організацій (церков, храмів, монастирів тощо) обумовлено зовнішньо- та внутрішньо-церковними комунікаціями переважно. Дослідження витоків та еволюції цих комунікацій дозволило обґрунтувати, що сформовано два ключові напрями релігійної діяльності — культова та позакультова (організаційно-управлінська та господарська, спрямована на підтримку матеріально-технічного забезпечення церковних установ). Визначено складові сучасної системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ, які сформувалися у дві базові підсистеми службової документації, спрямовані на інформаційну підтримку їх зовнішніх та внутрішніх функцій: система інфраструктурної документації, яка за основними видами управлінських документів є типовою та використовується в будь-яких сферах, та система галузевої документації, до якої належать специфічні види документів, що відбивають особливості діяльності релігійних установ — відправлення релігійних культів і ритуальних обрядів. У складі системи інфраструктурної документації сформувалися цілісні комплекси організаційних, розпорядчих, інформаційно-довідкових, облікових, фінансових документів, документів за особовим складом. Але на відміну від типових форм управлінських документів світських установ, що регламентовані державними стандартами, номенклатура та стиль оформлення релігійних документів мають власну специфіку, зумовлену предметною сферою документаційного супроводу.

4. Головні комунікаційні канали та засоби здійснення документаційного супроводу діяльності релігійних організацій у сучасному інформаційному суспільстві базуються на використанні інтернет-технологій, які надають змогу на якісно новому рівні задовольняти інформаційні потреби прихожан церкви, суттєво розширювати релігійний комунікаційний простір. Опанування релігійними організаціями інтернет-технологій, формування якісних інтернет-ресурсів та сервісів дозволяють надавати користувачам вільний доступ до релігійної інформації, повнотекстових документів релігійної проблематики тощо. За результатами дослідження встановлено, що кількість православних релігійних ресурсів стало зростає, нині серед них виявлено 349 веб-сайтів українського сегменту інтернету, на яких потенційно можуть бути розміщені повнотекстові документи. Однак за результатами контент-аналізу цих сайтів визначено, що службові релігійні документи розміщено лише на 63 (18%) з них, що свідчить про недостатній рівень документаційного забезпечення діяльності православних релігійних організацій України в мережевому комунікаційному просторі.

5. Типо-видовий склад документних ресурсів православних веб-сайтів релігійних організацій, з точки зору конфесійної приналежності, представлено трьома основними видами: сайти Української Православної Церкви Московського Патріархату (УПЦ (МП)), Української Православної Церкви

Київського Патріархату (УПЦ (КП)), Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ). Із загальної кількості веб-сайтів православних релігійних організацій українського сегменту інтернету, що містять документаційну складову, 41% належить УПЦ (МП); 34% — УПЦ (КП); 7% — УАПЦ; 18% — міжконфесійні веб-сайти. За цільовим призначенням контенту релігійних організацій функціонують такі основні види веб-сайтів: офіційні сайти релігійних організацій (Священного Синоду, єпархій, церков, монастирів, навчальних закладів, братств та ін.); тематичні портали релігійно-громадських організацій; персональні сайти керівних діячів церкви. Повнотекстові службові релігійні документи акумулюються в таких рубриках: «Документи», «Офіційні документи», «Архієрей», «Новини» та «Єпархія». В межах рубрики «Документи» частіше виокремлюють підрубрики «Статут», «Укази», «Розпорядження», «Послання», «Звернення». Для оприлюднення текстів галузевих релігійних документів застосовують рубрики «Ресурси», «Бібліотека», «Архів».

6. Дослідження сучасного документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України надало можливість розробити перспективні напрями їх розвитку у вигляді електронно-документаційного супроводу в інтернет-просторі, який умовно має три складові: організаційну, технологічну, ресурсну. Організаційна складова ефективного розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій передбачає розроблення скоординованої інформаційної політики щодо формування документного ресурсу, його поступового інтегрування в глобальний комунікаційний простір. Технологічна складова передбачає розроблення й запровадження єдиної інформаційно-комунікаційної інфраструктури, яка сприятиме вільному обміну електронними документами між усіма суб'єктами комунікаційної взаємодії. Компонентами ресурсної складової мають стати: релігійні документні ресурси, що будуть містити електронні документи різних типів і видів, як об'єктів діяльності електронних канцелярій та архівів, документні ресурси веб-сайтів релігійних організацій, утворені на основі єдиних галузевих форматів, зручних інтерфейсів та консолідовані на базі інтернет-технологій та сервісів.

Проведене дослідження не вичерпує повністю проблем удосконалення системи документаційного супроводу релігійних організацій України. Перспективні напрями подальшого розроблення проблеми передбачають: компаративний аналіз документаційного забезпечення релігійних організацій різних церков та конфесій; розроблення інформаційної моделі систем документаційного забезпечення релігійних організацій різних конфесій України.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні публікації за темою дисертації:

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні інтернет-ресурси України: інформаційно-змістовий аспект / Ю. Д. Мусієнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — Київ, 2016. — №1. — С. 82-87.

2. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документаційна складова контенту веб-сайтів православних релігійних організацій України / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Кн. палати. — Київ, 2017. — №2. — С. 25-29.

3. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Засоби електронних комунікацій та їх використання в системі інформаційно-документного забезпечення релігійних організацій / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Кн. палати. — Київ, 2017. — № 5. — С. 38-40.

4. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні православні журнали як складові документаційного забезпечення релігійних організацій / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Харк. держ. акад. культури. Серія: Соціальні комунікації : зб. наук. пр. — Харків, 2017. — Вип. 51. — С. 133-144.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливості документаційного забезпечення діяльності релігійних організацій (на прикладі Української Православної Церкви) / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // East European Scientific Journal. — Варшава (Польща), 2017. — №3(19). — С. 52-57.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документальні ресурси православних релігійних громад України як складова національної спадщини: постановка проблем // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22–23 квіт. 2015 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2015. — Ч. 2. — С. 211

7. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Інформаційна складова релігійних громад України в умовах інформатизації // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 26-27 листопада 2015 р. / Харк. держ. акад. культури. — Харків, 2015. — С. 178.

8. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання документаційного забезпечення релігійних організацій України // Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 4 листоп. 2015 р. / Маріуп. держ. ун-т. — Маріуполь, 2015. — С. 95.

9. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз документальних інтернет-ресурсів в інформаційному просторі релігійних організацій // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук. конф., 4–5 груд. 2015 р. / Дніпр. нац. ун-т ім. О. Гончара. — Дніпропетровськ, 2015. — Ч. 2. — С. 194.

10. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійний документ: питання визначення та структури // Культурологія та інформаційне суспільство ХХІ століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21–22 квіт. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2016. — С. 347.

11. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання підготовки фахівців з діловодства в релігійних установах України // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук. конф., 29–30 квіт. 2016 р. / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. — Дніпропетровськ, 2016. — Ч. 2. — С. 258.

12. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз класифікації документальних ресурсів релігійних організацій України // Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 трав. 2016 р. / Полтав. ун-т економіки і торгівлі. — Полтава, 2016. — С. 236.

13. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливі документи православних релігійних громад України: документознавчий аналіз // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 8–9 верес. 2016 р. / Одес. нац. політехн. ун-т. — Полтава, 2016. — С. 74–76.

14. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Організація архівів релігійних установ: аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 24–25 листоп. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2016. — С. 172–174.

15. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Церковні документи в системі документаційного забезпечення релігійних організацій // Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 20–21 квіт. 2017 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2017. — С. 283–284.

АНОТАЦІЯ

Коротецька Ю. Д. Сучасний документаційний супровід діяльності православних релігійних організацій України. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.02 «Документознавство. Архівознавство». — Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено розробленню теоретичних засад удосконалення документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України в умовах глобалізації електронного комунікаційного простору.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що зроблена теоретична спроба адаптувати засоби документних та релігійних комунікацій до сучасних вимог інформаційного суспільства.

Обґрунтовано наявність базових організаційних рівнів церковної комунікації; охарактеризовано особливості типо-видового складу систем інфраструктурної та галузевої релігійної документації; з'ясовано особливості основних видів релігійних службових документів; визначено змістовні та типологічні особливості документного контенту веб-сайтів православних релігійних організацій. Запропоновано та обґрунтовано перспективний проект розвитку системи документаційного супроводу православних релігійних організацій.

Ключові слова: релігійні документи, православні релігійні організації, документаційний супровід, Українська Православна Церква, церковні комунікації, електронні релігійні комунікації, веб-сайти православних релігійних організацій.

АННОТАЦИЯ

Коротецкая Ю. Д. Современное документационное сопровождение деятельности православных религиозных организаций Украины. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.02 – Документоведение. Архивоведение. – Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, Киев, 2019.

Диссертация посвящена разработке теоретических основ совершенствования документационного сопровождения деятельности православных религиозных организаций Украины в условиях глобализации электронного коммуникационного пространства.

Научная новизна диссертационного исследования заключается в том, что сделана теоретическая попытка адаптировать средства документных и религиозных коммуникаций с современными требованиями информационного общества.

Обоснованно наличие базовых организационных уровней церковной коммуникации; охарактеризованы особенности типо-видового состава систем инфраструктурной и отраслевой религиозной документаций; выяснены особенности основных видов религиозных служебных документов; определены содержательные и типологические особенности документационного контента веб-сайтов православных религиозных организаций. Предложено и обосновано перспективный проект развития системы документационного сопровождения православных религиозных организаций.

Ключевые слова: религиозные документы, православные религиозные организации, документационное сопровождение, Украинская Православная Церковь, церковные коммуникации, электронные религиозные коммуникации, веб-сайты православных религиозных организаций.

ANNOTATION

Korotetska Yu. D. Modern documentation of the activity of Orthodox religious organizations of Ukraine. — Qualifying thesis as manuscript.

Thesis research for a candidate degree in social skills sciences in specialty 27.00.02 – Scientific discipline of documentation. Archival studies (27 – Social skills) – Kharkiv state academy of culture; National library of Ukraine named after V.I. Vernadsky, Kyiv, 2019.

Thesis research is devoted to the development of the conceptual framework for improving the documentation of the activities of the Orthodox religious organizations of Ukraine in the conditions of globalization of the online communication space.

The complex use of socio-communicative, systemic-functional, historical approaches allowed the candidate for a degree establishing the specific properties of religious communication; levels and directions of communication interaction of religious organizations, components of the system of documentation support of their religious and extra cult activities; investigating arrangement and technological

problems and prospects of development of online documentation of the activities of religious organizations; identifying effective channels and means of online church communications that are aimed at improving the performance of religious documents in modern society.

The sectorial subsystem of religious documentation has specific properties that are conditioned by the high degree of uniqueness, sacredness and autonomy of religion as a spiritual sphere of social life. The main types of documents of this subsystem reflect the content of the religious activities of religious institutions, the implementation of their social functions (church books and extracts from them, marriage searches, clergy records, confessional bonds, liturgy journals, census lists of priests and clergy and their children, documents about schismatics etc.). Church books form the largest group of documents. During centuries acts of religious registration of the civil status of believers (baptism, wedding, and burial) were recorded in them. Therefore, they serve as a valuable historical source, and have legal and demographically-statistical functions.

The specific properties of religious communication are determined by the peculiarities of the subject scope of activities of religious organizations and are characterized by sacredness, the dominance of oral communication during liturgy, strict regulation of ceremonial acts, and certain conservatism. Communication links between the subjects of church and religious activity generate a document flow, the type-specific structure of which is determined by two main directions of church activity - religious and extra cult.

The perspective project of development of the system of documentation support of Orthodox religious organizations, which has organizational, technological and resource components, was developed and substantiated. It envisages for the establishment of an online document management system with the «online office», «online archive» subsystems that are aimed at improving the online documentation of Orthodox religious organizations in conditions of Internet communication space.

The scientific novelty of the obtained results of the dissertation research lies in the fact that for the first time in the domestic document science a theoretical attempt was made for adapting the means of documentary and religious communications to the modern requirements of the information society in order to improve the system of online documentation of Orthodox religious organizations. Also, the specific features of religious communication were characterized in a complex way for the first time; features of type-specific composition of systems of infrastructure and sectorial religious documentation, basic types of religious administrative documents; the content and typological constituents of the document content of websites of religious organizations of Christian religious denominations were determined.

The practical importance of the obtained results lies in the fact that the results of the dissertation research can be used for the arrangement and systematizing the documentary infrastructure in the activity of religious educational institutions of the religious education system of Ukraine, in the direction of developing modern means and technologies of online church communications; in scientific research in the field of documentary and archival studies, in the system of advanced training of informational and business-administrative activities.

Keywords: religious documents, Orthodox religious organizations, documentation, Ukrainian Orthodox Church, church communications, online religious communications, websites of Orthodox religious organizations.